

St. Bendts Kirke i Ringsted.

Foredrag ved det kirkehist. Møde i Ringsted den 9. Juni 1909.

Af J. Kornerup.

For mere end otte hundrede Aar siden vandrede en lille Flok Benediktinermunke ind i Ringsted. Deres ældgamle Orden var allerede i det sjette Aarhundrede stiftet af den hellige Benedikt af Nursia, »St. Bendt« kaldte de ham i Danmark, og endnu ligger Stamklosteret, hvor han er begravet, Monte Cassino, paa en høi Klippe imellem Rom og Neapel. Det er dog sandsynligt, hvad flere Forfattere har ment, at Munkene i Ringsted kom fra England, hvorfra saa mange Geistlige indkaldtes, især fra Danelagen og Northumberland, hvor man forstod Dansk. Saxo melder ogsaa, at allerede Knud den Store stiftede flere Smaaklostre i Danmark.

Da Munkene kom til Ringsted, blev de vel modtagne af Danerkongen, Sven Estridsen, der rimeligvis anviste dem Pladsen her til at bygge deres Kloster. Han kan derfor betragtes som dets Stifter. Til Minde om Monte Cassino valgte Munkene det høitliggende Ringsted med den vide Udsigt over Midtsjælland; thi som det hedder i et latinsk Digt fra det tolvte Aarhundrede:

„Højen var kærest for Benedikt,
men Dalen for Bernhard“¹⁾.

Dette passer godt med, at St. Bernhards Munke, Cistercienserne i Naboklosteret Sorø, valgte Dalen ved Søen til deres Bosted.

¹⁾ H. Olrik: »Absalon« I, 115.

Men ogsaa Biskoppen af Roskilde, Sven Nordmand, eller »Norbagge«, som Anders S. Vedel kalder ham, kom dem til Hjælp omkring Aar 1182. Saxo fortæller, at han byggede en Kirke for dem, indviet til Vor Frue. Ved Gravninger i Gulvet i St. Bendts Kirke¹⁾ har man fundet betydelige Grundvolde og Rester af Sven Norbagges Kirke, som har ligget i det nuværende Midterskib og haft en Længde af omtrent 60 Alen og en Bredde af knap 14 Alen. Det synes at have været en Kirke med et enkelt Skib, hvortil sluttede sig et aflangt firkantet Kor med halvrund Alterniche i Øst. Murene var med Undtagelse af en Grundvold af Kamp opført af hugne Fraadsten, det samme Bygningsæmne, hvoraf den ældre Roskilde Domkirke og Vor Frue Kirke i samme By var opførte. Der er saaledes her den skønneste Overensstemmelse imellem de historiske Efterretninger og de fundne Grundvolde²⁾.

I den gamle Kirkes Kor blev Knud Lavard begravet 1131, og tæt Øst for ham 1182 hans Søn, Valdemar d. 1ste, 1173 dennes Søn Hertug Christoffer paa Kongens høire Side og Dronning Sophie 1198 paa hans venstre. Alle disse Grave laa foran det gamle Høialter og indenfor Rammen af den fundne Apsis. Naar nu alle Forskere, der har skrevet om St. Bendts Kirke er enige om, at det nuværende Kor og det store Tverskib maa have staaet færdigt i 1170 ved den høitidelige Kirkefest i Anledning af Knud Lavards Ophøielse til Helgen, og dertil kommer, at der er en Øgning i Murværket Vest for det nuværende Skibs østligste Fag, turde der være Grund til at formode, at Biskop Svens Fraadstenskirke for største Delen har staaet en liden Tid, indtil man fik Midler til at fortsætte Byggeriet mod Vest. Hermed vilde det passe, at Valdemar d. 1ste paa den gamle Pergamentstavle, »Tabula ringstadiensis«, med Munkenes Fortegnelse over Kongegravene kaldes: »Ampliator hujus ec-

¹⁾ H. Storck: »St. Bendts Kirke i Ringsted« 1909.

²⁾ Ifølge de gamle Kildeskrifter havde Biskop Sven ogsaa bygget disse to Kirker

clesie«, dennes Kirkes »Udvider«, ikke Ombygger eller Fuldfører. Ved Nedbrydelsen af Fraadstenskirken synes Munkene at have brugt nogle af Kvadrene; thi fra det omtalte østligste Fag, som har Murstens Sokler, ses Sokler af Fraadsten med skraa Kanter under Hovedskibets Piller.

Knud Lavards Begravelse i den gamle Kirke, Rygtet om de mange Jertegn, som skete ved hans Grav, og Sønnens, Valdemars, Bestræbelser for at faa ham udnævnt til Helgen, gav Anledning til den nuværende Kirkes Opførelse, denne Bygning, som nu har genvundet sin oprindelige Skønhed og faaet sine Mure styrkede, takket være Prof. Storck, der med varsom Haand og efter omhyggelige Undersøgelser har løst denne vanskelige Opgave.

Da Kong Valdemar hjalp Munkene med at opføre St. Bendts Kirke, var et nyt og praktisk Bygningsæmne, Teglstenen, netop kommet i Brug i Danmark. Den Vægt, Tiden lagde paa dette Fremskridt, ses bl. a. af Indskriften paa den Blyplade, der i 1855 fandtes i Kong Valdemars Grav¹⁾. Teglstenen fik en betydelig Indflydelse paa de arkitektoniske Former, og det er en mærkelig Kendsgerning, at de ældste Teglstenskirker i teknisk Henseende overgaar de senere. Murstenene i Ringsted Kirke har ikke vor Tids glattede og slikkede Udseende, men er for en stor Del let riflede paa Kanterne og var ikke bestemte til at overhvidtes inde i Kirken eller dækkes med Kalkpuds. De har et smukt Farvespil med røde, gule og mørkbrændte Sten, som giver disse Mure og Vægge et saa ejendommeligt malerisk Præg. Under Kirkens Istandsættelse blev man derfor nødt til at give en Del af Koret og Tverskibet en ny Beklædning udvendig og fjerne den uheldige ensfarvede, der var sat op 1868.

Vi vil nu kaste et Blik paa Kirkens Arkitektur og undersøge Skibets oprindelige Udseende. Fra først af har dette, saavel som Tverskibet og Koret, været dækket

¹⁾ Worsaae og Herbst: »Kongegravene i Ringsted Kirke« 1858.

af Træloft. Kun Sideskibene og Apsiderne var hvælvede. Midterskibet minder endnu om de gamle Basilikaer. En Række runde Buer med kraftige Halvsøiler bærer Sidevæggene, hvis store Flade nu kun afbrydes af enkelte fine i Væggene indskaarne Rundstave. Derover var en Række temmelig tæt siddende rundbuede Vinduer. Det hele har gjort et ejendommeligt alvorligt Indtryk, medens Træloftet var der, og en Del af Vinduerne endnu ikke var dækkede. Halvsøilerne har trapezformede Kapitæler, og deres Fodstykker har høitsiddende Ringe med smuktdannede Hjørneknopper forneden¹⁾. Der findes endnu i Danmark fra det tolvte Aarhundrede en lille Kirke, hvis Skib er i samme Stil som St. Bendts med de runde Arkader og de samme Halvsøiler, Kapitæler og Fodstykker. Denne Kirkes Skib er dækket med Træloft, Sideskibene hvælvede. Det er nemlig den af Kridtsten opførte Stubbekøbing Kirke.

I Aaret 1241 eller 42 brændte Ringsted Kloster og Kirke, og ved dens Istandsættelse, som varede nogle og tyve Aar, blev der indbygget Hvælvinger i Spidsbuestil i Stedet for de brændte Lofter. Langs Skibets Sidemure opførtes der nu en Række svære Vægpillor som Bærere for Hovedbuer og Skjoldbuer. Den omtalte Vinduesrække i Højkirken, som tidligere har været lidt lysere end nu, blev nu afbrudt ved, at fire af Vinduerne paa hver Side af Højkirken blev dækkede af de indbyggede Hvælvinger og tilmurede, hvad man kan se udvendig.

Ved Kirkens nylige Istandsættelse viste det sig, at disse Hvælvinger var slet byggede, langt ringere og maaske lidt yngre end de i Tverskibet. De var næsten faldefærdige, hvorfor det blev nødvendigt at tage dem ned og bygge nye, hvis man ikke — som der var Tale om — vilde dække Skibet med et Træloft. Prof. Storck havde da den meget heldige Idé at befri Skibets Sidemure for de omtalte svære Vægpillor ved at lade de nye Hvælvingsbuer bæres af høit-

¹⁾ Se •Kongegravene i Ringsted K. •. Tavle VI, Fig. a.

siddende Udkragninger, hvorved Skibet vandt i Bredde og lod Arkaderækken træde smukt frem saadan som den var før 1242¹⁾.

Vestfaçaden, som efter den ulykkelige Brand 1806²⁾ skammelig var bleven reven ned tilligemed et helt Fag af Kirken, blev tilligemed Faget genopført i den nøieste Overensstemmelse med den gamle Stil, og St. Bendt fik nu igen sin oprindelige Længde: 100 Alen. Kunstneren havde det Held at finde et Par Tegninger af vestre Gavl, tagne før 1806, som kom ham til Nytte ved Løsningen af denne Op-gave. Den nye Gavl er bleven et af St. Bendts Kirkes skønneste Partier, hvis rene Rundbuestil med de tre smalle Vinduer, Hovedportalen og de smaa Nicher med Søjler staar i den bedste Harmoni med Kirken.

Søndre Sideskib, der ved Kirkens Mishandling 1816 havde faaet Hvælvinger af Træ, fik nu nye Stenhvælvinger i Lighed med de gamle i nordre Sideskib. Nordre Sideskib, hvis Vinduer var bleven udvidede og forvanskede 1816, fik igen sine gamle smukke Vinduer, og de klodsede Murstivere fra senere Tider erstattedes med de oprindelige lette Lissener, hvad der var af en udmærket arkitektonisk Virkning.

Kirken har oprindelig ikke haft noget Taarn, men kun ligesom Sorø Klosterkirke et lille Træspir, en »Tagrytter«, over Korset; men omtrent ved Aar 1475 under Abbed Byrge blev det nuværende Taarn opført ovenpaa de fire Buer og Centralhvælvingen. Mesteren for dette Taarn, som blev bygget i Spidsbuestil, var »kunstforstandig Mand, Mathias fra Køge, Borger i Roskilde«. I 1806 brændte det Spir i Renaissancestil, som dengang stod over Taarnet. Det høist uheldige flade Tag, som blev sat op 1816, er nu afløst af et høit pyramideformet Spir. Betragter man Østfaçaden med de fem Apsider og deres Taglinier, maa man vistnok ind-

¹⁾ H. Storck: »St. Bendts Kirke i Ringsted«, 1909, 9.

²⁾ Th. Hansen: »Ringsted Kirkes Brand 1806«, Kirkehist. Saml. 4de Række, 2. Bind, 751.

rømme, at ingen anden Form paa Spiret vilde have passet bedre sammen hermed.

De fire Kapeller ved Tverskibets østre Sider, som med Undtagelse af Apsiderne endnu stod 1816¹⁾, blev da nedbrudte, og de fire Rundbuer, der aabnede sig fra Kapellerne ind imod Tverskibet, blev tilmurede. Ligeledes blev Buerne, der fra de to nærmest op til Koret stødende Kapeller havde ført ind til dette, tilmurede²⁾. Ved Gravning udenfor de omtalte lukkede Buer fandtes Grundvoldene af de fire Kapeller, som i Modsætning til Kapellerne i Sorø viste sig at have været sluttede med smaa Apsider, hvori der rimeligvis har staaet Altere til Ære for St. Bendt og tre andre Helgener. Flere gamle murede Ligkister fandtes under Gulvet i disse Kapeller. Ved Hjælp af de omtalte Grundvolde kunde de fire Kapeller genopføres paa det nærmeste saaledes, som de har set ud fra først af. Tomheden i Hjørnerne imellem Tverskibet og Koret forsvandt, og Kirken genvandt et glimrende Bygningsmotiv, et Relief, som man ikke ser paa nogen anden Kirke i Danmark; kun Skade, at det grimme tarvelige Raadhus spærrer Udsigten dertil³⁾.

Korets halvrunde Slutning har udvendig omtrent paa Midten en kraftig Rundstav og Vinduer ligesom i to Etager. Man har derfor formodet, at den øverste Del ovenover Rundstaven hidrørte fra en senere Forandring. Prof. Storcks

¹⁾ Se Titelvignetten til Værket »Kongegravene i Ringsted K.».

²⁾ Ved Betragtning af den smukke Radering af Kirken i 1858 i Værket om Kongegravene føler man Tomheden efter Kapellernes Nedbrydning i Hjørnet imellem Koret og nordre Korsarm.

³⁾ Den med Ringsted K. omtrent samtidige eller rettere lidt ældre Vitskøl Klosterkirke, stiftet af Valdemar d. 1ste 1158, nu en af Nationalmuseet restavreret Ruin, havde 9 smaa Apsider efter franske Forbilleder, men dens Anlæg var forskelligt fra St. Bendts. Ligesom i denne var Koret, Tverskibet, der var endnu lidt større end St. Bendts, tilligemed Skibets nærmeste Fag opført under Valdemar d. 1ste, og først i Spidsbuetiden fortsattes Bygningen mod Vest. Hele Klosterkirken var 85 Alen lang, altsaa kortere end Ringsted. Kirken i Esrom hørte til samme Gruppe af vore ældste Teglstenskirker.

Undersøgelse af Murværket har dog vist, at dette ikke er Tilfældet. Iøvrigt kan man, hvad Rundings Ydre angaar, paavise en meget lignende Apsis i den omtrent samtidige Ruin af Klosterkirken i Lehnin ved Brandenburg¹⁾.

St. Bendts Kirkes Glanspunkt er dog det storslaaede Tverskib, som gør en overraskende Virkning, naar man træder ind ad den nordre Portal. Omtrent ved Aar 1420 var Koret blevet udvidet mod Vest og en Række Munkestole med Paneler²⁾ og Mure opførte i Tverskibet, som derved blev overskaaret paa en uheldig Maade. Prof. Storck havde nu den gode Idé at flytte Munkestolene op i Høikoret og rive Murene ned. Virkningen var overraskende, da det store Rum blev frit, og Arkaderne ind til de fire Sidekapeller med deres smukke Halvsøjler aabnedes. Intet Steds i Danmark findes der Mage til dette Tverskib, der i Størrelse overgaar dem i Ribe, Viborg og Sorø. Kun Aarhus Domkirkes Tverskib er større fra Nord til Syd, men staar i arkitektonisk Henseende tilbage for St. Bendt, fordi dets oprindelige Stil og Proportioner forstyrredes og forandrede i den senere Middelalder.

Det er vidunderligt at tænke sig, at i Hovedsagen saa Tverskibet saaledes ud ved St. Hansdagstid i Herrens Aar 1170, da den uforglemmelige Kirkefest fandt Sted her ved Knud Lavards Ophøielse til Helgen. Hele det store Rum var fuldt af en Skare af de bedste Mænd i Danmark. Oppe i Højkoret stod til venstre for Alteret Kongens Højsæde, og der sad Kong Valdemar d. 1ste, hans Dronning Sophia og deres syvaarige Søn, Junker Knud, (den 6te). Ligeoverfor til højre for Alteret sad den alderstegne Erkebiskop af Lund Eskil og hos ham Biskop Absalon af Roskilde, Kongens trofaste Ven, endvidere Erkebiskop Stephan af Upsala, der fra Rom havde medbragt Pavens Tilladelse til Knud Lavards Ud nævnelse til Helgen. Endvidere var Biskop Helge af Oslo

¹⁾ O. Stiehl: «Der Backsteinsbau romanischer Zeit in Oberitalien und Norddeutschland», 1898.

²⁾ Ganske lig dem i Roskilde.

og syv danske Biskopper og talrige Geistlige tilstede. Eskil reiste sig og lod Knuds Ben tage op af Graven, svøbe i Silke og nedlægge i et forgyldt Helgenskrin paa Høialteret, hvortil Munkene i Esrom havde foræret Kong Valdemar Guldet. Munkene i Ringsted sang en Hymme, og hele Forsamlingen raabte: »Lovet være den Herre Jesus Kristus, som gjorde den hellige Knud til Sjællands Værnehelgen!«

Derefter blev den unge Prins Knud kronet og salvet som Tronfølger af Erkebiskop Eskil. Valdemar skænkede Klosteret Privilegier, Eskil og Absalon Ejendomme og Indtægter.

Det er den rene, ædle romanske Stil, Rundbuestilen, der hersker i St. Bendts Kirke, den udmærkede Holdning og Harmoni, der her er opnaaet mere ved de gode Proportioner i hele Anlægget end ved Rigdom paa Ornament, som er anvendte med stor Sparsomhed. Og dog gør de fyldige Halvsøjler, Apsiderne, Portalerne og de ejendommelige Friser under Tagskægget en Virkning, der langt overgaar vore gothiske Kirkers med deres smaalige Profiler og magre opløbne Proportioner. I St. Bendt kender man den store og sikre Kunst, der forstaar at virke med faa og simple Midler.

Det Spørgsmaal trænger sig nu frem: hvorfra er denne smukke Stil kommen? Hvilke Forbilleder haves? Hvem var Bygmesteren?

Ja, al kirkelig Kunst kom jo til os fra Syden, hvor den havde blomstret i flere hundrede Aar, medens Norden endnu henlaa i Hedenskabets Mørke. Det var Munkene, især Benediktinerne, der bragte baade Kristendom og Kultur ind til Danmark, hvor man først byggede Kirker af Træ, senere af hugne Sten, Kamp, Fraadsten og Kridtsten, indtil man i Valdemar d. 1stes Tid naaede hen til det praktiske Bygningsæmne: Teglstenen.

Forskerne er enige om, at dette Fremskridt kom fra Norditalien især fra Lombardiet. Vel havde Romerne ligesom Oldtidens Folk brændt Teglsten, tynde fliseagtige Sten,

men denne Fabrikation synes i lang Tid at være glemt, indtil man i Lombardiet optog den paany og brændte de saakaldte Munkesten. Fra det 11te Aarhundrede byggede man her en Mængde skønne Kirker og Klostre med disse Sten, f. Ex. den navnkundige St. Ambrosio i Milano. Fra Norditalien udbredte Teglstenen sig snart til saadanne Lande, som manglede Sandsten eller andre Brudsten, og da navnlig til Nederlandene og Nordtyskland især de brandenborgske Egne. Herfra maa Danskerne have lært at brænde Sten, og endnu staar der i Brandenburg adskillige smukke romanske Kirker, der viser sig at være i Familie med St. Bendt i Ringsted. Dog er maaske kun én af dem ældre end denne, nemlig den imellem Aarene 1147—52 opførte Benediktiner Nonne Kirke i Jerichow, som endnu har sit Træloft over Skibet, hvis Sidemure bæres af murede Søjler og rundbuede Arkader, og hvis Halvsøjler i Korset har det samme trapezformede Kapitæl, som vi finder i Ringsted. Jerichow er en Korskirke med tre Apsider. Kirken i Arendse, en Benediktiner Nonne Kirke, bygget 1182—1208, altsaa yngre end St. Bendt, saavel som Kirken i Diesdorf ved Magdeburg, bygget c. 1188, har ligeledes tre Apsider.

Fra disse sidste kan vor Kirke altsaa ikke have laant noget, men betragter man nærmere den ualmindelig rene Stil og flere Enkeltformer i St. Bendts Kirke, faar man et bestemt Indtryk af en direkte arkitektonisk Paavirkning fra Norditalien. Selv tyske Forskere mener at have set dette¹⁾. »Hovedgesimsen i Ringsted«, bemærker O. Stiehl, »hviler paa brede Konsoler, der ligner dem paa Apsis i St. Ambrosio i Milano«. Ogsaa i Bologna findes det ejendommelige Tandskifte med de runde paa Kant stillede Sten, som ellers ikke forekommer i Danmark. Ved en nærmere Undersøgelse i Norditalien vilde man maaske finde flere Ligheder. I Tyskland synes der ikke at forekomme 5 Apsider, idetmindste ikke mellem Teglstenskirkerne.

¹⁾ O. Stiehl: »Der Backsteinsbau romanischer Zeit besonders in Oberitalien und Norddeutschland«, Leipzig 1898, in folio.

Men nu Bygmesteren, den udmærkede Kunstner, der har ledet Opførelsen af St. Bendts Kirke? Historien har desværre ikke optegnet hans Navn, men der er al Grund til at antage, at det har været en Benediktiner. I denne Ordens Klostre dyrkedes jo Bygningskunsten, og Udlandets Historie fortæller om mange Munkekunstnere. Naar Benediktinerne drog ud for at grunde nye Klostre i et Land som Danmark, hvor ingen forstod, hvorledes en Kirke eller et Kloster skulde bygges, maatte de hjælpe sig selv. Den ovenfor nævnte Kirke i Diesdorfs Historie fortæller om en Munk, Broder Iso, at han var dens første Arkitekt, og at han med utrættelig Iver arbejdede baade Dag og Nat paa Bygningen. Det var ogsaa almindelig Skik i Middelalderen, at man forskrev saadanne berømte Kunstnere fra Klostrene. Det er ikke usandsynligt, at Abbeden i Ringsted kan have indkaldt en italiensk Benediktiner til at lede Arbejdet ved Bygningen af St. Bendts Kirke; men bevise det kan man ikke.

I Valdemarernes Tid var Klosterkirken Kongehusets Gravsted. Her hviler 21 kgl. Personer, bl. a. Valdemar d. 1ste med Dronning Sophia, Knud d. 6te, Valdemar Sejer med den fromme Dagmar og den skønne Bengerd, den unge Valdemar d. 3die med sin Dronning Eleonora, Erik Menved og Dronning Ingeborg under den prægtige Gravplade, der antages forfærdiget i Flandern, og den svenske Kong Birger og hans Dronning, Margrethe, som døde 1341 og var den sidste kongelige Person, som blev begravet i Ringsted. Munkene har med Nøiagtighed paa et Pergamentsblad, som nu hænger paa Væggen i et af Kapellerne ved søndre Korsfløj, den saakaldte Tabula ringstadiensis, optegnet hvor enhver af disse hviler. De havde ogsaa i levende Live beriget Klosteret baade med Gods og Penge, og Munkene satte en Ære i at have deres Grave i Kirken.

Den Undersøgelse af disse Grave, som Kong Frederik d. 7de foretog og personlig ledede i September 1855, og som er skildret i det smukke Værk »Kongegravene i Ringsted«, gav jo et meget interessant Udbytte, bl. a. den be-

kendte Blyplade i Valdemar d. 1stes Grav, Dronning Bengers Hoved og Haarfletning m. m. Alt dette er saa bekendt, at jeg kan forbigaa det; men jeg skal omtale en senere Undersøgelse, som Direktøren for Nationalmuseets 2den Afdeling, Dr. Møllerup, foretog 1901 af Kong Erik Plovpenning's Grav¹⁾, som man ikke havde villet aabne 1855, fordi den laa under Alterbordet; men da dette under Kirkens Restavrering blev flyttet op paa sin gamle Plads i Høikoret, var der Leilighed til at undersøge den.

Den 9de August 1250 var Kong Erik bleven myrdet efter hans Broder Abels Befaling paa en Baad paa Slien, og hans Lig kastet i Vandet. Nogle Fiskere fandt Liget og bragte det til Sortebrødrenes Kloster i Slesvig By; men det var, som om Kongen ikke kunde finde Ro i Graven. Han blev først flyttet til »Nonnernes nye Kirke« og derfra paa Biskoppens Befaling bragt til St. Peters Domkirke, hvor der paa hans Ligsten blev indhugget: »Hic jacet Ericus Rex magni Regis amicus«, Her ligger Kong Erik, den store Konges (Kristi) Ven. Men syv Aar efter Eriks Død lod hans Broder Kristoffer d. 1ste Liget med Magt bortføre til Valdemarernes Gravsted, Ringsted Kirke.

Ved den omtalte Undersøgelse viste det sig, at hans Gravkiste var af en ganske ejendommelig Beskaffenhed. Der var to murede Kister, den ene ovenover den anden; den underste var trapezformet ligesom de ældre Kister fra det 12te og 13de Aarhundrede, men den indeholdt ikke Kongens Ben, fordi disse atter var flyttede i 1520 paa den roskildske Biskop Lage Urnes Foranstaltning og lagte i en lille Kasse og indmurede i Korets nordre Væg bag en Kridtstensplade med et af Biskoppen forfattet pynteligt latinsk Vers:

*Illustris Danie princeps Rex divus Ericus,
flumine fraterno livore necatus et ense,
quem variis signis scelerum decoraverat altor
Christus et hac randi rebus iussit humo.*

¹⁾ W. Møllerup: »Nationalmuseets 2den Afdeling«, 1908, 132.

Ovenpaa Kong Eriks Grav var der muret en anden, en Slags muret Kasse, paa hvilken Dr. Møllerup formoder, at der kan have ligget en i Træ udskaaen Statue af Kongen¹⁾. Piedestalen var hvidtet paa Siderne og har raget op over Gulvet. Igennem et Par smaa Huller har man kunnet titte ind i Graven, maaske for at Pilegrime kunde putte fromme Gaver derind. Det lykkedes Dr. Møllerup at optage det fundne Stykke af den øverste Gravkiste, som nu forvares i et af Kapellerne ved søndre Korsarm.

Erik Plovpenning havde i levende Live ikke været yndet af Folket vel nærmest paa Grund af den forhadte Plovskat, men neppe var han myrdet, førend der udbredte sig det Rygte, at han var en hellig Mand, og man mindedes ham, der var Valdemar Sejers og Bengerdss Søn, som »en smuk og ridderlig Herre, der havde været vennetæl mod alle«²⁾. I sin Dødstime havde han skriftet og faaet Syndernes Forladelse, og han havde været en Ven af Munkene, f. Ex. af Graabrødrene i Roskilde, i hvis Kirke han havde ønsket at blive begravet iført en af deres Kutter. Dette i Forbindelse med hans sørgelige Skæbne bidrog til, at Munkene erklærede ham for Helgen. Han blev dog aldrig anerkendt som saadan af Paven; men der fortælles, at der skete de mærkeligste Jertegn ved hans Grav, saa at der strømmede Pilegrime fra hele Norden til Ringsted for at bede og søge Hjælp der. En smuk Klokke blev støbt i 1336, som det i Indskriften hedder »til Ære for den hellige Erik«, og hængt op i Kirkens Taarn³⁾.

¹⁾ I Slesvigs Domkirke fandtes der tidligere en Træstatue af Kong Erik. »Man lod gøre hans Billede af Træ, som forvaredes i Kapitelhuset, og hvor han forestiltes med et blegt og blyagtigt Ansigt, udslagne Haar, sort Skæg og bundet paa Hænder og Fødder, lang Kappe lige til Anklerne, spidse Sko som Horn, Guldbælte om Livet«. Cypræi Annales episcop. Slesv. p. 58. Suhm Danm. Hist. X, 150.

²⁾ »Homo pulcherrimus & mittlissimus miles, omnibus supra modum amabilis«. Script. rer. Dan. II, 634.

³⁾ I Nationalmuseets Arkiv findes et Aftryk af Indskriften. Klokken, som rimeligvis tog Skade ved at styrte ned under Kirkens Brand 1806, blev omstøbt 1833.

I den nøieste Forbindelse hermed staar de Kalkmale-
rier, som under Restavreringen afdækkedes paa Hvælvingen
under Taarnet og med megen Omhu opfriskedes af Hr. Mads
Henriksen. Paa en af Hvælvingens Kapper sidder Kirkens
Helgen, Knud Lavard, i sit Højsæde. Han har Glorie om
Hovedet, velsigner Folket med den ene Haand og har i den
anden en Fane med udtunget, »splittet«, Flag ligesom paa
Ringsted Klosters ældste Segl¹⁾. Ovenover ham har der
uden Tvivl staaet: »Sanctus Canutus dux« med store Ma-
juskelbogstaver. Nu er der kun »DUX« tilbage. Til venstre
begynder en Skildring i mindre Billeder af Erik Plovpenningss
Lidelseshistorie. Der synes over det første at have staaet
HIC · REX · ERIC', og man ser Kongen siddende ved et Brædt-
spil i en Bygning, medens en anden Person staar bag ham.
Historien melder, at Erik spillede Brædtspil med en hol-
stensk Ridder paa Møvenborg i Slien, hvor Hertug Abels
Borg stod, da Erik blev greben af dennes Mænd. Til højre
staar en Præst foran et Alter med en Kalk. Foroven staar:
HIC · CANTUR., hvilket synes at sigte til, at Kongen efter sin
Begæring fik Lov til at skrifte for en Præst, førend han
skulde dø for Morderens Økse. Nedenfor ses atter en Borg,
hvori flere Personer sidder.

Paa den næste Kappe ses Erik Glippings Dronning,
Agnes, som 1304 blev begravet i Kirken. Hun sidder paa
en Trone og bærer Krone og Scepter, og i venstre Haand
holder hun en Bønnbog, hvorpaa staar AVE MARIÆ. Hun
har ingen Glorie. Foroven læses:

DMA: AGNES: QND: REGINA: DANORVM:

»Fru Agnes, engang Danernes Dronning«. Til venstre ser
man tre af Abels Mænd, der fra en Baad kaster Kong Eriks
Lig i Slien. Hans Hoved er skilt fra Kroppen. Til højre ses
en Baad med de tre Fiskere, som fandt Liget og trak det
op af Vandet. Indskriften er: TOLLUNT · HIC · REGIA: MEM(BRÆ)
o: »Her drage de Kongens Legeme op«.

¹⁾ »Kongegravene i Ringsted«, S. 18.

Paa næste Kappe sidder Kong Erik i hele sit kongelige Skrud paa sin Trone med Scepter, Krone og Rigsæble, ganske som paa vore gamle Kongesegl, men som »den hellige Erik« har han en Glorie om Hovedet. Mærkeligt er det, at Indskriften paa dette Billede stemmer med den ovenfor omtalte paa hans Gravsten i Slesvigs Domkirke. Der staar nemlig:

(ERI)CVS : REX : KŪS : ÆMICVS ·

KUS ∅: Kristus, »Kristus var hans Ven«.

Det fjerde Billede forestiller Kristus og Jomfru Maria siddende paa et Højsæde. Han holder en Bog i Haanden og velsigner sin Moder. I Forhold til sin Tid, Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede, er hele denne Hvælvingsdekoration et smukt Arbejde. Dog er Figurtegningen meget stiliseret, men Skildringen af Kong Erik Plovpenningss Død er højst mærkelig ved sin Overensstemmelse med Historien.

Kalkmalerierne i Koret, hvilke jeg i 1879 afdækkede for Nationalmuseet, er rimeligvis lidt yngre og udførte af en anden dygtigere Kunstner. De tre Figurer i Apsis er holdt i en stor Stil. De er 5¹/₂ Alen høje, malede med en sikker Haand i store flydende Linier, der er let indridsede i den vaade Kalkpuds paa italiensk Manér. Billedet af Jomfru Maria, som den kronede Dronning med Jesusbarnet paa Armen, er ikke uligt de senbyzantinske Madonnaer i Italien. Til højre staar en smuk og mægtig Kongeskikkelse, som ikke kan være nogen anden end Knud Lavard, der bærer Scepter og Krone som Obotriternes Konge¹). Ogsaa Resterne af en bred Frise, høit oppe paa Korets Sidevægge med en Række siddende Konger og Dronninger, der ligge begravne i Kirken, er udført i en stor smuk Stil. Imellem de siddende ses det gamle danske Kongevaaben, de tre himmelblaa Leopard i guldgult Felt men uden Hjerter.

¹) Se min Afhandling i Karl Madsens »Kunstens Hist. i Danmark«, S. 22, med Billedet af Knud Lavard. I Nærheden af Ringsted, i Vigersted Kirke, har jeg ligeledes fremdraget for Nationalmuseet et Par Kalkmalerier med Knud Hertug.

Over Vaabenskjoldene ses Hjelme med krumme Horn prydede med Paafuglefjer. Under Kirkens Restavrering fandtes endvidere paa Korsets Hjørnepille en Figur, der forestiller den fordrevne svenske Kong Birger. BYRGERS:REX· staar der ovenover ham, og han holder et Skjold med det gamle svenske Kongevaaben, Folkunge Vaabenet, en gul opreist Løve i blaa Felt med tre gule Skraabjælker. Birger flygtede med sin Familie ned til Danmark til sin Svoger Erik Menved, som gav ham Spikeborg¹⁾ ved Skelskør til Lehn. Han døde der 1321 og blev begravet her i Koret. Derefter kan Billedets Alder bestemmes.

Benediktinernes Klosterbygninger er desværre helt forsvundne. Allerede paa Resens Kort over Ringsted omtrent fra 1670 ser man ikke Spor af dem, men man véd, at der har stødt op til Kirkens søndre Side. Baade mod Syd og mod Vest træffer Spaden paa gamle Murstensgrunde. Op til Kirkens søndre Sideskib stødte den firkantede Klostergaard, omgiven af en Buegang, der uden Tvivl paa det nærmeste har lignet den, der stod ved Sorø Kirke lige til Opførelsen af Akademi Bygningen, den saakaldte Fratergaard²⁾, som aabnede sig med runde Buer og Smaasøjler ind imod Gaarden ligesom i Klostrene i Italien. Her i Ringsted ser man endnu to tilmurede Døre udvendig paa søndre Sideskib, Indgangene til Buegangen. Den vestlige Dør er smukt profileret i Rundbuestil, den østlige har spids Bue fra en senere Tid. Som sædvanlig ved Klostrene har de øvrige Bygninger bestaaet i Celler for Brødrene, fælles Sovesal, »Dormitorium«, og Spisesal, »Refektorium«, Abbedens Bolig, Bibliotheket, Ragestuen, hvor Brødrene blev kronragede, Køkkenet, Fadeburet og Portnerboligen foruden Urtegaarden og Abildgaarden m. m.

Her levede Munkene og deres Abbed, som var en mægtig Prælat. En af dem var endogsaa Medlem af Rigets

¹⁾ I 1908 fandtes Rester af Mure udenfor Skelskør, hvor Spikeborg har staaet.

²⁾ »Danske Mindesmærker«, 1. Bind, Tavle XXXIV.

Raad. Kirken var forbeholdt Munkene, thi Ringsted By havde sin egen Sognekirke, St. Hans, der blev nedbrudt i Frederik d. 2dens Tid.

Tidlig og silde færdedes Munkene indenfor St. Bendts Kirkes Mure. De havde nok at gøre. Der skulde holdes Ottesang, Høimesse, Aftensang og Vigilier, og saa skulde der synges Sjælemesser i det uendelige for St. Knud og Valdemarernes Slægt, Klosterets Velgørere, ringes med Klokker, tændes Vokslys osv. Sjælens Frelse laa Datidens Mennesker tungt paa Sinde. Selv Valdemar Atterdag, der dog ikke var nogen særlig kirkelig Mand, tænkte paa sin Sjæls Frelse, da han laa for Døden paa Gurre den 24. Oktbr. 1375. Ved Testamente, der optegnedes fire Dage efter hans Død af Excektoren, Olav Bjørnson Ridder, bestemte Kongen, at Abbeden i Ringsted skulde have 50 Mark i hvid Mønt for at holde et »Anniversarium« eller en aarlig Messe paa hans Dødsdag foruden en daglig Messe. Paa den aarlige Fest skulde Abbeden styrke og forfriske Brødrene ved tre Retter Mad og en Tønde tysk Øl¹⁾.

I Munkenes Bibliothek har der uden Tvivl været adskillige værdifulde Haandskrifter, som er gaaet tabt. Jørgen Seefeldt, der havde Godset Ringsted Kloster som Lehn under Svenskekrigen, havde her samlet et for hin Tid stort Bibliothek paa 30,000 Bind, da Kong Carl Gustav, som boede hos ham, behandlede det som Krigsbytte og skænkede det til Corfiz Ulfeld, hvorefter det spredtes. Det er sandsynligt, at der i Seefeldts Bibliothek har været sjældne Bøger fra Klosterets Tid²⁾. Nede i Schlesien i Baron v. Richtshofens Bibliothek blev der i vore Dage gjort et mærkeligt Fund af et Pergaments-Haandskrift fra det tolvte Aarhundrede, indeholdende Knud Hertugs Historie, første Gang trykt i 1858. Det indeholder bl. a. Læsestykker, som brugtes ved Messer til Ære for St. Knud. Det er af mange Tegn kendeligt, at Forfatteren har været en Benediktinermunk.

¹⁾ Rigsarkivet, Langebeks Diplomatarium.

²⁾ Worsaae: »Kongegravene«, S. 43.

Bogen, som vides at have været kendt i Ringsted i tidligere Tider og var et savnet Kildeskrift, synes efter alt at dømme at være forfattet i Ringsted Kloster¹⁾.

En væsentlig Del af Munkenes Forretninger bestod i deres Sang i Koret. Derfor hørte man baade ved Dag og Nat, naar man nærmede sig Klosterkirken Brødrenes Sang. I Middelalderen har Munkesangen gjort et mægtigt Indtryk paa Folket. Forstod man end ikke den latinske Text til Davids Psalmer eller andre Hymner, vidste man dog, at det var fromme Bønner til Gud og Kristus, og selve Tonerne talte paa en sælsom og betagende Maade til hine naive Mennesker og udtrykte Stemninger, som Ordene ikke formaa at give, men som snarere lød som kom de fra Englene.

Som et Vidnesbyrd om Munkesangens Magt har man en lille Fortælling om Knud den Store, der meget yndede Benediktinerne i Ely. En Dag, fortælles der, kom Kongen med nogle af sine Hoffolk og Hirdmænd sejlene paa den lille Flod, der løber forbi Klosterkirken, da hørte han pludselig Munkene synge, og han blev saa begejstret, at han digtede nogle Vers, hvorefter kun et enkelt er bevaret:

„Sødt kvad de Ely Munke,
da Kong Knud kom roende:
„Ror mine Mænd nær Land,
lad os lytte til Brødrenes Sang“²⁾.

Jeg kan ikke slutte disse Bemærkninger uden at føle Trang til at udtrykke den Glæde og Beundring, alle vi, som elsker vort Lands nationale Mindesmærker, føler ved at se St. Bendts Kirke saa smukt og solidt restaureret ved en udmærket Kunstners Flid og Indsigt. Vi, ikke mindst det kirkehistoriske Selskab, som idag holder Møde her, bør ikke glemme ved denne Lejlighed at fremføre vor Tak til Regeringen og Rigsdagen, som har bevilget Midlerne til Kirkens grundige Istandsættelse.

¹⁾ H. Olrik: „Knud Hertug“, S. 115.

²⁾ A. D. Jørgensen: „Den nordiske Kirkes Grundlæggelse“, I, 447.